

ANNO DOMINI CCCLXVIII—CCCLXXXIV.

FAUSTINUS ET MARCELLINUS PRESBYTERI.

PROLEGOMENA.

DE FAUSTINO ET MARCELLINO.

(Ex Galland. Bibl., t. VII, pp. xii-xv.)

I. Ex antiquioribus Gennadius meminit Faustini presbyteri (a) quem perhibet scripsisse *ad personam Flaccillæ reginæ adversum Arianos et Macedonianos libros septem*. Et mirari quidem subit post adeo clarā atque testatam auctoris haud ignobilis fidem, qui ab ætate Faustini de quo loquimur, uno tantum sæculo distabat, extitisse scriptores, primum etiam subsellii, qui opus Gennadio hic laudatum Gregorio Bætico Eliberitano antistiti adscripserint. At nostro demum et superiori ævo genuinus operis parens agnitus noster Faustinus (b) : qui præterea, Luciferianus cum fuerit ut mox dicemus, se ipsum sectæ illius placitis faventem sub sui operis sinem satis prodit (c) : quæ est Tillemontii animadversio (d); quamvis citatum locum aliter acceperit noster Baronius, operis (e) nimirum auctorem Gregorium Eliberitanum existimans ex inscriptione Romanæ editionis, quam anno 1575 Achilles Statius evulgavit. Scripsit ergo Faustinus libros septem juxta Gennadium, seu potius librum unum in septem capita distinctum, adversus Arianos; opusque suum nuncupavit Flaccillæ augustæ, prinæ magni Theodosii conjugis, quam supremum diem clausisse anno ccclxxxv, ex laudato Baronio erudimur (f), cujus sententiæ Pagius (g) ac Tillemontius (h) accedunt. Ælia vero Flacilla et Flaccilla vocatur in nummis (i), quemadmodum apud Gennadium; quæ tamen Gregorio Nysseno (j), Theodorito (k) et Zosimo (l), Placidia dicitur; Socrati autem (m) et Philostorgio (n), Placidia: utriusque minus recte, ut docet Valesius (o). Hinc vero factum existimari equidem, ut in nonnullos codices mss. et editos irreperit error, quo Faustini presbyteri opus Gallæ Placidæ fertur inscriptum; quæ videlicet altera Theodosii senioris uxor fuerit existimata :

A quum tamen eam, Gallam tantum, nusquam vero Gallam Placidiam, scriptores appellent : qua de re plura post Ducangium Bandurius (p).

II. Utcumque autem res se habeat, prodit Romæ anno 1675, sub Gregorii Bætici nomine, Faustini opus de quo verba facimus. Et de hac quidem editione Baronius hæc habet (q) : « Hujus Gregorii commentarios caræ obstitos, oblivione obrutos mendisque labefactatos purgavit editiditque noster Achilles Statius laudabilis memoriæ. » Atque hujusmodi Romanum exemplar sub ejusdem Gregorii nomine iterum iterumque typis excusum. At vero in variis antiquioribus operum veterum Patrum collectionibus idem opus Faustino auctori suo restitutum. Præmittitur epistola ad augustam Flaccillam, quæ integra exstat in utrisque Orthodoxographis Basilienaisibus aliisque Patrum bibliothecis, nec non in Lugdunensi postrema : ut propterea minus probanda videatur Oxoniensis editoris cura, qui Faustini opera in vulgus educens e theatro Sheldoniano, anno 1678, eandem epistolam majori ex parte mutilam exhibuit; Parisiensem scilicet, ut videtur, anni 1644 editionem secutus, ubi postrema tantum pars illius epistolæ occurrit.

III. Librum adversus Arianos excipit *Faustini Fides Theodosio imperatori oblata*. Editor Oxoniensis ad cujus *ἰκδοσὴν* præ cæteris nostram exegimus, eam desumpsit ex Codice canonum quem ad opera sancti Leonis Quesnellius adjecit (r), sic illum scribens; *Codex canonum ecclesiasticorum et constitutorum sanctæ sedis apostolicæ*. At vero hunc non fuisse Romanæ Ecclesiæ codicem, adeoque titulum quem præfixit Quesnellius, eidem codici nullo pacto congruere, luculenter demonstrarunt viri docti, Coutantius (s) et Ballertius (t) : ut proinde reformanda sint ejusmodi verba : *Fides... in codicem canonum et constitutorum Ecclesiæ Romanæ recepta*, quæ inscriptioni libelli fidel Faustini subijciuntur (u). Cæterum ex

(a) Gennad., de Vir. illustr. cap. 41.

(b) Tillem., Mem. eccl., tom. VII, pag. 767, not. 6, sur *Lucifer*; Hist. des Emper. tom. V, pag. 727, not. 3, sur *Theodos*.(c) *Faustinus*, de Trinit. cap. vii, § 4, infr. pag. 459.

(d) Tillem., Mem. eccl. tom. VII, pag. 526.

(e) *Baron.*, ad ann. 571, § 124.(f) *Id.*, ad ann. 385, § 32.(g) *Pagi.*, ad ann. 385, § 6.(h) *Tillem.*, Hist. des Emper. tom. V, pag. 740, note 25.(i) *Patis.*, Imp. Rom. Num., pag. 491; — *Mediob.*, Imp. Rom. Num., pag. 519; — *Bandur.*, Num. Imp. Rom., tom. II, pag. 515-517.(j) *Greg. Nyss.*, Orat. fun. in Placill., opp. tom. III, p. 524.(k) *Theodor.*, Hist. eccl., lib. v, cap. 19.(l) *Zosim.*, Hist. Nov., lib. iv, pag. 266 edit. Oxon.(m) *Socrat.*, Hist. eccl., lib. iv, cap. 31.(n) *Philost.*, lib. x, cap. 7.(o) *Vales.*, in not. ad *Socrat. Hist. eccl.* lib. iv, cap. 31.(p) *Bandur.*, Numism. Imp. Rom., tom. II, pag. 566, not. 1.(q) *Baron.*, ad *Martyrol. Rom.*, sub die xxiv April. not. f.(r) *Cod. can. eccl.*, cap. 38.(s) *Coutant.*, præfat. ad *Epist. Rom. Pontif.*, part. II, § 3, p. lxvii et seqq.(t) *Ballur.*, opp. *S. Leon.*, tom. III, pag. 753 seqq.(u) *Faust.*, vid. infr., pag. 460.

auctoritate mss. Thuan. et Vindob. Faustino asseritur A hic libellus; exstatque præterea in vetusto codice Augiensi, quem inspexit Mabillonius (a). Scriptum autem existimat codicis illius editor inter annos cclclxxxix et cclclxxxj, quo tempore scilicet Eleutheropoli versatus Faustinus, ubi et exagratum se queritur (b) a Turbone illius urbis episcopo: « Ex quo, inquit, nata fortasse occasio condendæ confessionis: fidei ejusque fidelitate ad Theodosium, cuius imperium et auctoritate usum esse adversus schismaticos episcopum, primum est existimare. »

IV. « Scripsit etiam Faustinus librum, quem Valentiniano et Arcadio imperatoribus, pro defensione suorum, cum Marcellino quodam presbytero obtulit. Ex quo ostenditur Luciferiano schismati consensisse: quia Hilarium Pictaviensem et Damasum urbis Romæ B episcopos in eorum libro culpavit; quasi male consulerint Ecclesiæ, quod prævaricatores episcopos in communionem et sacerdotium, pacis recuperandæ gratia, recepissent. Quod Luciferianis ita displicuit, recipere episcopos qui in Ariminensi concilio Arianis communicaverant, quo modo Novatianis apostatas poenitentes. » Verba sunt Gennadii (c). De Marcellino autem vide sis incertum auctorem, qui appendicem ad Isidorum et Ildefonsum apposuit (d). Porro libellus hic Valentiniano II, Theodosio et Arcadio augustis inscriptus, porrectus fuisse Constantinopoli, adeoque Theodosio, ex contextu comperitur. Loquentes enim hi presbyteri Luciferiani de Alexandro antistite, cujus precibus impius Arius interiiit (e): *Non ille Alexander, inquit, qui fuit divinæ fidei episcopus in Alexandria,.... sed iste Alexander, qui in hac urbe CONSTANTINOPOLITANA fuit et ipse admirabilis episcopus, etc.* Quæ quidem loci circumstantia ex rescripto unius Theodosii ad calcem libelli apposito confirmatur.

De tempore autem quo scriptus fuerit idem libellus, id vero inter annos cclclxxxiii et cclclxxxiv circumscribendum videtur. Primum enim Arcadius, unus ex tribus imperatoribus quibus oblatum hujusmodi libellus precum, nondum renuntiatus fuerat Augustus a Theodosio patre ante annum cclclxxxiii, ut post Baronium (f) demonstrat Pagius (g). Deinde vero, vivente adhuc Damaso Romano pontifice, scriptus fuisse videtur ex his verbis quæ in eo leguntur (h): *Sed et NUPEB, inquit Luciferiani presbyteri, tentavit (Damasus) graviter persequi beatissimum Ephesium, etc.; quæ est Tillemontii (i) et Mazochii (j) sententia. Cum autem, exeunte anno*

(a) *Ballerin.*, l. c., pag. 278, n. 1.

(b) *Marcell. et Faust.*, libell. Prec., § 30, infr., pag. 472.

(c) *Gennad.*, lib. de Vir. illustr., cap. 16.

(d) Libell. de XII Script. eccl., cap. 12.

(e) *Marcell. et Faust.*, libell. Prec., § 3, infr., pag. 463.

(f) *Baron.*, ad ann. 383, § 22.

(g) *Pagi.*, ad ann. 383, § 12.

(h) *Marc. et Faust.*, l. c., § 23, pag. 470.

(i) *Tillem.*, Mem. eccl., tom. VII, pag. 525.

cclclxxxiv, supremum diem clausit sanctus Damasus; hoc ipso anno facile oblatum fuerit idem libellus: aut saltem, ut cum viro erudito loquar (k), anno quidem cclclxxxiii porrectus fuit; rescriptum vero Theodosii quod ad calcem libelli exstat, ad Cynegium præfectum prætorio, usque ad insequentem annum cclclxxxiv, quo Cynegius a medio Januario eam dignitatem obtinuit (l), differri contigit: maxime si ejusmodi negotium nonnullam causæ cognitionem requirere, nec expediri de plano debere imperatori visum fuisset: quo spectat l. ix, § 1, D. de Offic. proc. Ita sive anno cclclxxxiii, sive cclclxxxiv, Marcellinus et Faustinus suum hunc libellum pro defensione Luciferianorum causæ tradiderunt.

V. Jam vero sermo habendus de præfatione eadem libello præfixa, quæ in narratione Ursiniani contra Damasum schismatis tota versatur. Cui quidem præfationi conjicit Tillemontius (m), nihil esse cum libello commune; adeoque suspicatur eandem præfationem aut esse alterius operis, aut si quidem hujusce libelli sit, a diverso plane auctore posteriori additam. Atqui eruditissimi viri conjecturæ minus solidæ visæ sunt Mazochio V. C. qui propterea earum levitate demonstrata, sententiam suam ita summatim exponit (n): « Stylus qui utrique parti ἀντίτατος est, plane clamitat, præfationem ab eisdem auctoribus a quibus libellus est, esse profectam. Sed tamen ea non ante scripta et præfixa huic libello fuit, quam eo accepto Theodosius suum tandem evulgasset pro Marcellino et Faustino rescriptum. Tunc enim vero hi duo viri de prospero successu exsultantes, quum e re sua fore ducerent, si libellus una cum subjecto rescripto in vulgus spargeretur; id ut aptius efficerent, instruendos sibi lectores hac ipsa præfatione putarunt de initiis calamitatis suæ. Nam presbyteros istos tunc quidem Luciferianos esse, omnes norant, et libellus id palam profitetur: at eosdem olim Ursinianos fuisse, et contra Damasum ante viginti annos decertasse, non omnibus comperitum erat; et si qui id scirent, ii, maxime consopito jam schismate, æquiores se Damasi, quam Ursini causæ præbebant.

« Itaque in hoc prologo rem omnem ab initio repetunt, ac de rebus olim gestis in Damasi et Ursini discidio cujus ipsi pars fuerunt, longam narrationem, sed modo suo incurstatam, tota præfatione contextunt. Id enim initium suæ calamitatis fuit. Nam Roma tandem expulsi, quod ultimum fuit, Luciferianis sese adjunxerunt: nisi forte mavis,

(j) *Mazoch.*, Comment. ad Kalend. Neapol., vol. II, pag. 581.

(k) *Mazoch.*, Comment. ad Kalend. Neapol., vol. II, p. 581.

(l) Vid. prosopograph. Cod. Theod., tom. VI, part. I, pag. 47.

(m) *Tillem.*, Mem. eccl., tom. VII, pag. 766, not. 5 sur *Lucifer*.

(n) *Mazoch.*, l. c., pagg. 583 et seqq.

etiam antea, dum Romæ essent, eos Luciferianos A ipse comperies, illaudato quamvis operi suum fore pretium; cujus auctores et de se ipsis et de aliis non pauca doceant, quæ scire conducat, et aliunde nesciantur. » Hactenus ille. Atque in eadem ferme sententiam antea Baronius (b). Qua de re nos quoque alibi nonnulla attigimus, ubi de sancto Damaso verba fecimus (c). Quod superest, eundem libellum Precum eruditus Sirmondianorum editor contulit cum codice ms. bibliothecæ Colbertinæ, indeque variantes lectiones apposuit: itemque nonnullas ex codice Remigiano, quarum ei copiam fecit cl. Mabilonius. Quibus lectionibus pauca Mazochii præstantis viri animadversiones intextas videas. De reliquis porro in Faustini opera subnotatis, æquus et doctus lector iudicium ferat.

DE FAUSTINO.

Ex Schönemann Bibl. T. I, pp. 347-334.

§ 1. Vita.

VI. Quamvis autem ex hactenus dictis de libello supplicii Theodosio cæterisque imperii consortibus oblato, satis constet cujus commatis sint quæ in eo enarrant Marcellinus et Faustinus presbyteri Luciferiani: quo tamen cautus magis circumspectusque reddatur qui ad ejus lectionem accesserit; haud otiosum fuerit in medium afferre quæ ad eundem libellum præmonuit Sirmondus V. C. primusque illius editor. Sic autem se habent: « Qui schisma olim Romæ adversus Damasum cum Ursino conflarunt, aut ex Luciferianis erant, aut cum illis se Luciferiani conjunxerunt, et duplici dissidio Ecclesiam turbarunt. Atque in Ursini quidem causa quam inquieti fuerint, et quam importune magistratum et principum aures fatigarint; quæ in annalibus ecclesiasticis exstant, Valentiniani ad Prætextatum, Olybrium et Ampelium præfectos Urbis, et Gratiani ad Aquilinum vicarium rescripta declarant: fidemque faciunt conciliorum Aquileiensis et Romani synodice in appendice codicis Theodosiani editæ, quæ et Damasus innocentiam integritatemque suam asserunt, et Ursini furorem ac dolos non dissimulant. Luciferianorum autem non disparem inverecundiam atque insolentiam, duorum ex his presbyterorum hic liber ostendit: in quod non Theodosio solum Augusto fraudulenta suggestione obrepunt; sed orthodoxos omnes qui obsistebant, canina, ut Hieronymus appellat, facundia sua sic proscindunt, ut non defuturi sint, qui publica luce dignum idcirco non putent. Tu vero, lector, ut spero, aliter senties, reque

ipsa comperies, illaudato quamvis operi suum fore pretium; cujus auctores et de se ipsis et de aliis non pauca doceant, quæ scire conducat, et aliunde nesciantur. » Hactenus ille. Atque in eadem ferme sententiam antea Baronius (b). Qua de re nos quoque alibi nonnulla attigimus, ubi de sancto Damaso verba fecimus (c). Quod superest, eundem libellum Precum eruditus Sirmondianorum editor contulit cum codice ms. bibliothecæ Colbertinæ, indeque variantes lectiones apposuit: itemque nonnullas ex codice Remigiano, quarum ei copiam fecit cl. Mabilonius. Quibus lectionibus pauca Mazochii præstantis viri animadversiones intextas videas. De reliquis porro in Faustini opera subnotatis, æquus et doctus lector iudicium ferat.

DE FAUSTINO.

Ex Schönemann Bibl. T. I, pp. 347-334.

§ 1. Vita.

Presbyter Luciferianus, cujus sectæ causam cum Marcellino, presbytero et ipso, in libello imperatoribus Valentiniano, Theodosio et Arcadio augustis circa an. CCCLXXXIV oblato, defendit. Viginti fere annis ante contra Damasum quoque cum Ursinianis steterat, quibuscum plurimum tunc Luciferiani conspiraverant. Qua de causa et libello isti seu præfationi potius eidem præmissæ manifesta odii in Damasum vestigia impressa sunt, ac multorum ipsum et socios ejus turpiter et inique gestorum insimulat, quæ quantum sint veritati consentanea quæri solet. Sed hoc certo scio, ipsam scripti hujus lectionem apud æquos bonosque omnes opinionem ac fidem auctorum suorum elevaturam.

§ 2. Scripta.

Præter Libellum Precum jam commemoratum, cujus tamen partes ad Marcellinum quoque pertinere aiunt, Præfatio, quæ antecedere illum solet, absque dubio ab iisdem proficiscitur auctoribus. Licet enim cum libello nihil commune habere videatur, ac Tillemontio adeo tamquam alterius operis præfatio vel diversi auctoris fœtus ab eo segreganda visa sit; haud deficit tamen explicandi hujus discriminis ratio, nec immerito Gallandius acutam Mazochii sententiam exosculari censebitur.

Faustini Fides Theodosio imperatori oblata. Scr. ex sententia Quesnellii inter annos CCCLXXIX et CCCLXXXI, quo tempore Eleutheropoli versabatur Faustinus, ubi et exagitatam se queritur a Turbone illius urbis episcopo.

Faustini de Trinitate sive de Fide contra Arianos ad Flaccillam imperatricem libri VII, seu liber potius in VII capita distinctus. Scr. ante an. CCCLXXV, quo scilicet Flaccillam Theodosii M. conjugem primam diem obiisse constat. Faustino disertis verbis tribuit Gennadius (d); tametsi non defuerint recentiori æta-

(a) Præfat. ad libell. Prec., § 4, infr. pag. 462.

(b) Baron., ad ann. 367, § 14.

(c) Prolegom. ad tom. VI Bibl. PP., cap. 4, § 2, pag. IX.

(d) De Vir. Illustr., cap. 11, scripsisse ait ad Personam Flaccillæ reginæ adversus Arianos et Macedonianos libros septem.